

**KADINLARIN
KÖLELEŞTİRİLMESİ**

JOHN STUART MILL

Çeviren
Ahmet Özcan

Bilge
Kültür • Sanat

John Stuart Mill (1806-1873)

Modern faydacılık kuramının kurucusu Jeremy Bentham'ın (1748-1832) dostu ve felsefi müttefiki olan İskoç siyaset filozof James Mill'in (1773-1836) oğludur. Olağanüstü bir eğitimden geçen Mill, üç yaşında Yunanca, sekiz yaşında Latince öğrenmeye başlamış ve on iki yaşına gelinceye kadar klasik yazının temel eserlerinin tümünü okumuştur. Babasının katı denetimi altında Mill, on beş yaşına geldiğinde felsefe, psikoloji ve siyaset üzerine kapsamlı bir şekilde çalışmaya başlamıştır bile. Olgunluk çağında, hassas bir Aydınlanma felsefesine sahip olan Mill, romantizm, felsefi radikalizm ve faydacılık düşüncesini birbirlerine eklemeye çabalamıştır. Özellikle Françoit Guizot, Auguste Comte ve Alexis de Tocqueville ile olan ilişkileri, Mill'in siyaset düşüncesinde hatırı sayılır izler bırakmıştır. Babası James Mill'in *A History of British India* (1817) adlı çalışmasıyla elde ettiği Doğu Hindistan Kumpanyası'ndaki mevkii kendisine miras kalmıştır. 1865 yılında Liberal Parti'nin bir temsilcisi olarak bir dönemliğine milletvekili olmuştur. Bu dönemde Mill, özellikle kadınların oy hakları konusunda ses getiren bir mücadele vermiştir. *The Subjection of Women* (1869) eserinin dışında, yazarın başlıca eserleri olarak yöntem meselesi üzerine *System of Logic* (1843) ve *Utilitarianism* (1853); siyaset ekonomisi üzerine *Principles of Political Economy* (1848); "çoğunluğun tiranlığı" kavramının geliştirdiği ve ifade özgürlüğünün "zarar vermeme" ilkesi üzerinden savunulduğu *On Liberty* (1859) ile temsili hükümet üzerine *Consideration on Representative Government* (1861) sayılabilir.

Ahmet Özcan

1982 yılında Konya'da doğdu. Lisans eğitimini Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde 2006 yılında tamamladı. Yüksek lisans eğitimini Sabancı Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde Edmund Burke'ün siyaset düşüncesi üzerine yazdığı tezle 2009 yılında tamamladı. Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde başladığı doktora eğitimini ise "Modern Türkiye'de Son Kürt Eşkıyalık Çağı" adlı teziyle 2014 yılında tamamladı. Yazarın doktora tezi, 2018 yılının Kasım ayında *Ama Eşkıyalık Çağı Kapandı!* ismiyle İletişim Yayınları tarafından yayımlandı. Özcan, hâlen İstanbul Gedik Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak dersler vermektedir. Özellikle siyaset düşüncesi ve Türkiye siyasetine yoğunlaşan Özcan'ın Türkçe, İngilizce ve Fransızca makaleleri ve kitap bölümleri yayımlanmıştır. Bakınız: ahmetozcan.org / ayrimcisozluk.blogspot.com

İÇİNDEKİLER

Çevirmenin Notu	7
Giriş Yerine: <i>Kadınların Köleleştirilmesi</i> 'nin Metin Çözümlemesi	9
I. Bölüm	23
II. Bölüm	67
III. Bölüm	97
IV. Bölüm	141

ÇEVİRMENİN NOTU

19. yüzyıl liberal düşüncesinin öncü isimlerinden biri olan John Stuart Mill'in 1869 yılında yayımladığı *Kadınların Köleleştirilmesi* eserinin henüz Türkçeye kazandırılıyor olması, temel eserlerdeki çeviri boşluğunu kanıtlamaktadır. Bir siyasal felsefe öğrencisi olarak bu çeviriyi gerçekleştirmem konusunda beni cesaretlendiren hocam Cengiz Çağla'ya ve çevirinin yayımlanmasını üstlenen ve metnin düzenlenmesi konusunda deneyimlerini benimle paylaşan Adnan Mecid Yüksel ve Ümit Derinöz başta olmak üzere Bilge Kültür Sanat Yayıncılık'a teşekkürü borç bilirim. Ayrıca, çeviri dilinin sadeleşmesi konusunda beni yalnız bırakmayan Türkçenin meraklı ustası babam Abdullah Özcan'a minnettarım. Kitabın bu gözden geçirilmiş dördüncü baskısında, metinde görülen hatalar düzeltilmiş, çeviri dili berraklaştırılmıştır.

Ahmet Özcan

İstanbul, Haziran 2022

GİRİŞ YERİNE: *Kadınların Köleleştirilmesi'nin* Metin Çözümlemesi

John Stuart Mill'in, "bir cinsiyetin diğereine olan bağımlılığı" üzerine, eşi Harriet Taylor Mill¹ ile birlikte geliştirdiği düşüncelerin bir ürünü olan ve eşinin ölümünden sonra kızı Helen Taylor'ın desteğiyle tamamladığı *Kadınların Köleleştirilmesi* (*The Subjection of Women*), yazarın *Özgürlük Üstüne* (*On Liberty*) (1859) adlı eserinden on yıl sonra yayımlanmıştır. *Kadınların Köleleştirilmesi*, yayımlandığı tarihsel bağlam içinde, Avrupa'nın tüm geleneksel siyasi, hukuki, ekonomik ve ahlaki sistemi için hakaret dolu bir saldırı olarak görülmesine yol açacak kadar radikal savlara sahipti. Yine de 21. yüzyılın dünyası açısından yazarın üzerinde durduğu meselelerde kadınların yasal haklarının 19. yüzyıla kıyasla genel olarak iyileştirilmiş

1 Harriet Taylor Mill'in 1851 yılında yayımladığı *Kadınların Seçme ve Seçilme Hakkı* (*The Enfranchisement of Women*) adlı eserindeki birçok düşünce, daha az radikal bir tonla da olsa, *Kadınların Köleleştirilmesi* adlı çalışmada yinelenmiştir. Harriet Taylor Mill'in, eşi John Stuart Mill'in hem genel siyasal felsefesi hem de toplumsal cinsiyet meselesi hakkındaki düşünceleri üzerindeki etkisi ise hâlen tartışılmaktadır. Bkz. Dale E. Miller, "Harriet Taylor Mill", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2015 Edition), Edward N. Zalta (ed.), <https://plato.stanford.edu/cgi-bin/encyclopedia/archinfo.cgi?entry=harriet-mill> (25.12.2016)

olması, elimizdeki metni eskimiş (*archaic*) kılmaz. Tam tersine, kadınların erkeklere olan bağımlılığının, doğrudan “zor yasası”ndan (*law of force*) kaynaklanıyor olmasından hareketle modern dünyanın temel nitelikleri için o ilkeyi tarihsel bir çelişki olarak tahlil eden bu metin, yalnızca siyasal felsefenin iç tartışmaları için bir kaynak olmakla kalmaz; aynı zamanda, “kadın meselesi” hakkında kaleme alınmış ilk metinlerden biri olma niteliğinin yanında, günümüzün temel birçok meselesi hakkında hassas bir *Aydınlanmacı* felsefe sunar; fakat elimizdeki metin, yazarın siyasal felsefesinin sahip olduğu tüm hassaslığına rağmen, sonuna kadar eleştiriye açıktır. Zira yazar, ait olduğu dönemin ve toplumsal sınıfın önyargı ve çıkarlarından azade değildir. Mill’in, Hristiyan ahlakının eleştirisi konusundaki sessizliği, açıktan benimsenen oryantalist bir bakış açısıyla geçiştirilir. Benzer bir şekilde, “faydacılık” ilkesi ile beraber Aydınlanmacı siyasal felsefenin “ilerlemeci” tarihsel bakış açısı, metnin tüm kuramsal yapısını oluşturur. Diğer taraftan, Mill’in “kadınların özgürleştirilmesi” projesi, yalnızca “mülkiyet sahibi sınıfları” kapsıyor gözükmektedir. Aşağıda tüm bu iddialar, Mill’in çok boyutlu ve zincirleme bir akıl yürütme yöntemiyle kaleme aldığı *Kadınların Köleleştirilmesi* metninin eleştirel bir çözümlemesi (*textual analysis*) üzerinden gösterilecektir.

I. Bölüm:

Kitabın hemen başında yazar, amacını şu şekilde ortaya koyar:

“(…) iki cinsiyet arasındaki sosyal ilişkileri düzenleyen ilke -bir cinsiyetin diğerine olan yasal bağımlılığı- kendi içinde yanlıştır; hâlihazırda insani gelişimin önünde duran başlıca

engellerden bir tanesi olarak karşımızda bulunmaktadır ve ne bir tarafta iktidar ya da ayrıcalığa ne de diğer tarafta güçsüzlüğe izin veren kusursuz bir eşitlik ilkesiyle yer değiştirmelidir.”

Mill'e göre, söz konusu bağımlılık ilkesi, toplumsal bir akıl yürütmeye değil, insanların duygularına ve günlük eğilimlerine dayanır. O hâlde, söz konusu duygu ve eğilimlerin, özel olarak bireylerdeki ve genel olarak toplumdaki hâkim var oluşu, bunların akılcı anlamda “doğru” olduklarını kanıtlamaz. Mill, “akla tapınmayı” da eleştirir; ancak, “içgüdüye tapınmanın” bundan sonsuz kez daha kötücül bir putperestlik olduğunu yazar. Tarih, var olan ilkeden başka bir seğeneğe şans tanımamış olduğundan deneyim, ilkeler arasında karara varmakta yetkisizdir. Zira söz konusu ilke, aslen, “zor yasası”ndan kaynaklanır. Yani kitabın yayımlandığı dönemde hâlen ortadan kaldırılmakta olan kölelik ile cinsiyetler arası bağımlılık ilişkileri, aynı kaynaktan doğmaktadır. Yazar, son yüzyılda hızlanan “uygarlığın gelişimi” ile “zor yasası”nın (diğer bir deyişle, “güçlü olanın yasası”nın) belli yatıştırmalarla yumuşatılmış olsa da yalnızca söylemde reddedildiğini ve fiilî yaşamın kurallı olmaya devam ettiğini savunur. Yasa, şiddet ve iktidar (ki “iktidar” kavramıyla yazar, yalnızca *Siyasal İktidar*'ı kastetmemektedir) arasındaki organik ilişki konusunda içselleştirilmiş bir felsefe üzerinden Mill, iktidarın fiziksel güç üzerinden nasıl yasal hâle geldiğini gözler önüne serer. Nitekim, Mill'e göre, yasalar ve yönetim sistemleri,

“daima, bireyler arasında hâlihazırda var olan ilişkileri tanıyarak işe başlarlar. Onlar, salt bir fiziksel gerçeekliği yasal bir hakka dönüştürmekte, ona toplumun onayını vermekte ve esasen, fiziksel gücün düzensiz ve yasasız çatışması yerine,